

**Katarzyna Kwiecińska, Małgorzata
Kosicka-Gębska, Jerzy Gębski**

**Turystyka i edukacja leśna a
potrzeby współczesnych
konsumentów**

Ekonomiczne Problemy Turystyki nr 2 (34), 49-59

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

TURYSTYKA I EDUKACJA LEŚNA A POTRZEBY WSPÓŁCZESNYCH KONSUMENTÓW

KATARZYNA KWIECIŃSKA¹, MAŁGORZATA KOSICKA-GĘBSKA²,
JERZY GĘBSKI³

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

¹ e-mail: katarzyna_kwiecinska@sggw.pl

² e-mail: malgorzata_kosicka_gebska@sggw.pl

³ e-mail: jerzy_gebski@sggw.pl

SŁOWA KLUCZOWE

turystyka leśna, edukacja leśna, potrzeby konsumentów

STRESZCZENIE

Turystyka leśna (sylwaturystyka) jest jednym z najmniej kosztownych sposobów spędzania wolnego czasu, gdyż nie wymaga specjalistycznego przygotowania ani wyposażenia. Lasy zajmują obecnie 29,2% powierzchni kraju, co stanowi obszar 9,1 mln ha. Ponad 83,5% wszystkich lasów jest administrowanych przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe. Jednostka ta dostrzega popularność turystyki pieszej i naturalną ludzką potrzebę kontaktu z naturą. W ramach projektów finansowanych ze środków unijnych oraz środków nadleśnictw powstają liczne szlaki turystyki pieszej, ścieżki edukacyjne, ścieżki rowerowe, trakty konne, a także obiekty edukacyjne, np. Punkty Zagospodarowania Turystycznego. W niniejszej pracy przedstawiono znaczenie i ukierunkowanie ruchu turystycznego w lasach w odniesieniu do potrzeb konsumentów na rynku usług turystycznych na przykładzie nadleśnictwa Drewnica w województwie mazowieckim. Analizą objęto również działania edukacyjne prowadzone na terenie nadleśnictwa. Na podstawie danych projektowych oraz danych nadleśnictwa określono dalsze możliwości i propozycje zmian w dziedzinie turystyki leśnej.

Wprowadzenie

Zgodnie z obowiązującą ustawą z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Ustawa..., 1991), lasem jest grunt o zwartej powierzchni co najmniej 0,10 ha, pokryty roślinnością leśną oraz runem leśnym (lub przejściowo jej pozbawiony), przeznaczony do produkcji leśnej, stanowiący rezerwat przyrody lub wchodzący w skład parku narodowego albo wpisany do rejestru zabytków. Każdy

obywatel ma dostęp do jego zasobów. W wyjątkowych sytuacjach zarządca terenu może wydać decyzję o zakazie wstępu do lasu na danym obszarze. Dotyczy to takich zdarzeń, jak np. występowanie zagrożenia pożarowego. Ograniczenia dostępu do lasu wprowadza się również w miejscach prowadzenia prac gospodarczych (np. wycinki drzew, upraw leśnych), w ostojach zwierzyny, w źródłiskach rzek i potoków, oraz w miejscach zagrożonych erozją. Takie działania mają na celu ograniczenie negatywnych skutków ingerencji człowieka i utrzymanie naturalnej różnorodności biologicznej i równowagi w przyrodzie. Poza wskazanymi szczególnymi sytuacjami, każdy ma możliwość korzystania z lasu jako obiektu turystycznego.

Człowiek przejawia naturalną potrzebę obcowania z przyrodą. Kontakt z naturą odgrywa decydującą rolę w kształtowaniu się postaw i nawyków w odniesieniu do środowiska zewnętrznego (Budniak, 2010). Wiadomym jest, że to potrzeby determinują zachowanie konsumentów na rynku. Analiza motywów aktywności turystycznej jest więc obecnie istotnym elementem tworzenia produktu turystycznego (Kozioł, 2012).

Potrzeba turystyczna definiowana jest jako poczucie niespełnienia w związku z aktywnością turystyczną. Potrzeby turystyczne można klasyfikować na wiele sposobów. Można im również przypisać określoną hierarchię, np. na wzór piramidy potrzeb Masłowa (Nogiec, 2011). Podstawowe potrzeby ludzkie związane z zachowaniem równowagi psychicznej i fizycznej organizmu, w odniesieniu do produktu turystycznego mogą przejawiać się jako chęć wypoczynku po ciężkim dniu pracy czy chęć wyciszenia się na łonie natury, np. podczas spaceru. Potrzebę wyższego rzędu stanowić może chęć zdobycia uznania społecznego poprzez korzystanie z określonych usług turystycznych. Przejawem potrzeby samorealizacji są podróże i zwiedzanie nowych, ciekawych miejsc, a także zdobywanie informacji na temat nieznanych dotąd usług turystycznych. Ciekawą klasyfikację potrzeb turystycznych zaproponował także Bonisławski (2007, s. 39–40), wyróżniając między innymi potrzeby odpoczynku, odprężenia, przeżywania odmiennych wrażeń, potrzebę wiedzy, pragnienie podróżowania oraz potrzeby bytowe. Współcześnie konsumenci wyrażają coraz większe oczekiwania w stosunku do rynku usług turystycznych. Spodziewają się, że przebywając na łonie natury będą mieli dostęp do udogodnień, dzięki którym łatwiej będzie im zorganizować wypoczynek. Lasy Państwowe dostrzegły potencjał turystyki leśnej, czego efektem są podejmowane na terenie całego kraju działania: inwestycje oraz akcje popularyzujące aktywność turystyczną w lesie. Zauważono również konieczność tworzenia miejsc i szlaków atrakcyjnych turystycznie (Muszyński, Kozioł, 2012).

Fizycznie dostęp do lasu nie jest trudny. Tereny zalesione sąsiadują z terenami zurbanizowanymi. Do miejsc atrakcyjnych pod względem turystycznym można dostać się zarówno środkami komunikacji publicznej (autobusy, pociągi podmiejskie), jak i środkami prywatnymi: samochodami, rowerami. Przykład nadleśnictwa Drewnica pokazuje, jak lokalizacja kompleksu turystycznego wpływa na jego atrakcyjność. Analizowany region nadleśnictwa Drewnica sąsiaduje bezpośrednio z terenem Warszawy oraz częściowo z gminami ościennymi Warszawy. Lasy nadleśnictwa pełnią funkcję rekreacyjną dla mieszkańców aglomeracji warszawskiej.

W zależności od struktury gatunkowej i wiekowej lasów, ukształtowania terenu, a także walorów krajobrazowych danego obszaru, sylwaturystyka oferuje wiele możliwości i sposobów

spędzania czasu wolnego (Muszyński, Kozioł, 2012). Najbardziej rozpowszechnioną formą jest turystyka piesza, w tym spacerunki indywidualne i w grupach, rajdy zorganizowane, jogging, nordic walking. Inną formą aktywności w lesie może być jazda na rowerze, jazda konna oraz narciarstwo biegowe w okresie zimowym (Lubowiecki-Vikuk, Paczyńska-Jędrycka, 2010, s. 12–53).

Zasługującym na uwagę rozwiązaniem jest też edukacja leśna połączona z formami aktywnego wypoczynku w lesie. W myśl Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, edukacja przyrodnicza powinna być realizowana przede wszystkim w naturalnym środowisku poza szkołą. W praktyce jednak większość zajęć odbywa się w budynku szkoły. Lasy Państwowe ułatwiają placówkom oświatowym realizację wytycznych rozporządzenia poprzez organizację ciekawych form zajęć. Edukacja leśna, głównie w formie wykładów i pogadanek, może być prowadzona zarówno w lesie, np. podczas spaceru lub wycieczki i w miejscach zagospodarowania turystycznego, jak i w pomieszczeniach zamkniętych np. w ośrodkach kulturalnych czy też w specjalnych salach edukacyjnych, jakimi dysponuje część nadleśnictw. Programy edukacyjne kierowane są głównie do dzieci i młodzieży, ale mogą pozytywnie wpłynąć na poziom wiedzy społeczeństwa na temat roli lasu, jego funkcjonowania, a także zasad prawidłowego zachowania w lesie. Pożądanym efektem jest również pokazanie możliwości, jakie dają tereny leśne, a tym samym popularyzacja turystyki leśnej.

Cel pracy

Celem niniejszej pracy było określenie poziomu zainteresowania turystyką oraz edukacją leśną prowadzoną na terenie województwa mazowieckiego z perspektywy potrzeb lokalnych społeczności, wskazanie barier oraz potencjalnych kierunków rozwoju tej dziedziny turystyki.

Materiał badawczy

Podstawę niniejszego opracowania stanowiły dane wewnętrzne dokumentujące działalność edukacyjną i promocyjną prowadzoną na obszarze nadleśnictwa Drewnica w latach 2012–2014 z uwzględnieniem aspektów turystyki leśnej. Dane ilościowe dotyczyły liczby wydarzeń oraz ich uczestników. Poddano je obróbce w programie statystycznym Statistica 10. Dane jakościowe natomiast opisywały sposób realizacji programu edukacyjnego nadleśnictwa oraz warunków terenowych wydarzeń edukacyjnych i rekreacyjnych.

Wyniki i dyskusja

Nadleśnictwo Drewnica położone jest na północny wschód od Warszawy. Jego tereny leżą w bezpośrednim sąsiedztwie aglomeracji warszawskiej. Taka lokalizacja gwarantuje stałą dużą liczbę osób zainteresowanych odpoczynkiem z dala od zgiełku miasta. Od 1 kwietnia 2005 roku nadleśnictwo wchodzi w skład Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Warszawskie”, a więc stanowi obiekt atrakcyjny z punktu widzenia gospodarki leśnej, ekologii oraz turystyki

(www.drewnica...). Leśne kompleksy promocyjne to zwarte obszary lasu o dużej powierzchni. Mogą wchodzić w skład jednego lub kilku nadleśnictw. Są tworzone na obszarze całego kraju. Ich zadaniem jest pokazanie różnorodności składu gatunkowego lasu, możliwości wykorzystania oraz szerokiego zakresu pełnionych przez niego funkcji. W ramach LKP prowadzi się zrównoważoną gospodarkę leśną oraz wspiera projekty i badania naukowe. Leśne kompleksy promocyjne to obiekty w których leśnicy najczęściej prowadzą edukację leśną społeczeństwa (www.lasy.gov.pl/nasze-lasy...).

Nadleśnictwo Drewnica brało również udział w realizacji programu operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007–2013, którego priorytet V: Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych (działanie 5.1: Wspieranie kompleksowych projektów z zakresu ochrony siedlisk przyrodniczych (ekosystemów) na obszarach chronionych oraz zachowanie różnorodności gatunkowej) dotyczył kwestii przekierowania ruchu turystycznego na wyznaczone szlaki. Celem projektu było m.in. ograniczenie dewastacji obszarów ekologicznie atrakcyjnych wskutek nadmiernej ingerencji człowieka (www.mos.gov.pl...). Wytyczenie ścieżek i tras dla turystyki pieszej i rowerowej oraz stworzenie obiektów użytkowych o charakterze edukacyjnym pozwoliło ochronić zagrożone ekosystemy, ale także przyczyniło się do zwiększenia popularności turystyki leśnej. Obecnie Nadleśnictwo Drewnica nadzoruje pięć obiektów edukacyjno-turystycznych (Punktów Zagospodarowania Turystycznego) oraz towarzyszących im ścieżek edukacyjnych.

Punkty Zagospodarowania Turystycznego stanowią niewielkie wydzielone obszary lasu, otoczone ogrodzeniem, wyposażone w elementy użytkowe, takie jak stoły, ławy, zadaszenia nad stołami, wyznaczone miejsce na ognisko. Z tak przygotowanego obiektu mogą korzystać turyści niezależnie od wieku. Dodatkowo każdy obiekt posiada edukacyjny plac zabaw dla dzieci. Charakter placu nawiązuje do otoczenia, w jakim się znajduje: poszczególne elementy wykonane są z drewna, na terenie obiektu występuje roślinność specyficzna dla danego obszaru. Według Czałczyńskiej-Podolskiej (2010) spójność kompozycji placu zabaw z otoczeniem jest niezwykle istotnym elementem, warunkującym atrakcyjność obiektu. Takie place zabaw, umożliwiające rekreację w naturalnym leśnym środowisku stanowią bardzo ciekawą alternatywę dla tradycyjnych miejskich placów zabaw.

Użytkownicy placu mają do dyspozycji drabinki, tor przeszkód, obrotowe stoliki z wizerunkami liści różnych gatunków drzew, ruchome puzzle oraz tor przeszkód. Puzzle pozwalają dzieciom na poszerzenie wiedzy na temat fauny i flory lasu poprzez dopasowywanie wizerunków np. owoców i liści danej rośliny lub też wizerunku zwierzęcia i jego tropów. Tor przeszkód natomiast jest doskonałym narzędziem ćwiczenia równowagi. Dodatkowo, dzięki różnym materiałom wykorzystanym przy tworzeniu placu (drewno, igliwie, kora, szyszki, żwir) dzieci podczas zabawy wykorzystują wszystkie zmysły. Jest to pożądane z punktu widzenia rozwoju psychoruchowego dzieci i wpisuje się we współczesny trend tworzenia funkcjonalnych placów zabaw (Czałczyńska-Podolska, 2012). Tak zaprojektowany plac zabaw nawiązuje również do koncepcji ogródka jordanowskiego, pozwalającego na kompleksowy rozwój młodego człowieka, nie tylko w sferze fizycznej, ale również psychicznej i emocjonalnej, między innymi dzięki kontaktowi z naturą. Wydaje się, że leśny plac zabaw może być wykorzystywany również przy terapii sensorycznej.

Do Punktów Zagospodarowania Turystycznego prowadzą zwykle ścieżki edukacyjne. Trasy ścieżek są precyzyjnie oznaczone, a ich nawierzchnia została wyrównana i pozbawiona elementów utrudniających poruszanie się osobom o niższej sprawności ruchowej. Takie przygotowanie ścieżki umożliwia korzystanie z niej również w innych celach, np. do biegania, jazdy na rowerze. Niestety prowokuje to również do wykorzystywania ścieżek w celach niezgodnych z założeniami, np. jazdy na quadach czy motocyklach crossowych. Takie zdarzenia nie tylko mogą prowadzić do kolizji z pieszymi i narażać ich na uszkodzenia ciała, ale także są główną przyczyną powstawania uszkodzeń nawierzchni oraz infrastruktury: poręczy, tablic informacyjnych. Tablice umieszczone na trasie ścieżek informują użytkowników o charakterystyce przyrodniczej i turystycznej danego miejsca, wskazują na unikatowe, charakterystyczne dla danego obszaru elementy fauny i flory, a także przypominają podstawowe zasady zachowania w lesie. Miejsca oznaczone tablicami mogą stanowić przystanek podczas marszu lub spaceru, a także są wykorzystywane podczas prowadzenia zajęć dydaktycznych w terenie.

Obiekty edukacyjno-turystyczne i ścieżki edukacyjne są ogólnodostępne. Zgodnie z regulaminem umieszczonym na tablicy informacyjnej przy wejściu, użytkownicy mogą korzystać z obiektów od godziny 6 do 22 w okresie letnim, oraz od godziny 7 do 19 w okresie zimowym. W praktyce jednak obiekty są użytkowane również po wyznaczonych godzinach, głównie przez grupy młodzieży. Niewłaściwe zachowanie użytkowników oraz nieprzestrzeganie regulaminu to najczęstsze powody powstawania uszkodzeń i zniszczeń na terenach obiektów. Również zaśmiecanie terenu jest istotnym problemem i generuje dodatkowe koszty utrzymania obiektów. Obecność grup zachowujących się niezgodnie z normami społecznymi zniechęca również potencjalnych turystów do korzystania z obiektów rekreacyjnych.

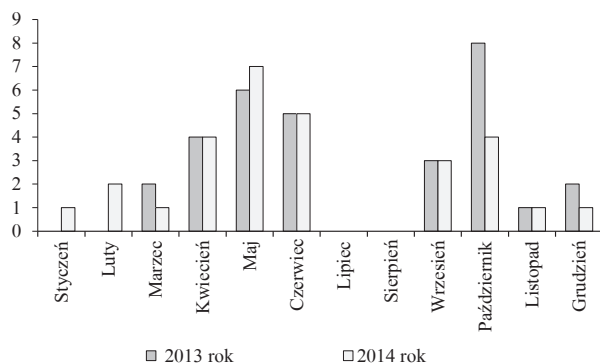
Użytkownicy zgłaszają postulaty i uwagi do zarządcy obiektów turystycznych. Najczęściej zgłaszane problemy dotyczą (według danych Nadleśnictwa Drewnica):

- braku udogodnień, takich jak np. drewno na ognisko, ruszt nad ogniskiem,
- braku infrastruktury sanitarnej,
- niedostatecznej pojemności parkingów przy obiektach,
- nieobecności zarządcy/opiekuna obiektu,
- zniszczonych bądź uszkodzonych elementów infrastruktury,
- niejasnego oznakowania obiektów i tras.

Wnioski zgłaszane przez użytkowników tylko w niewielkim stopniu zostają uwzględnione przez zarządcę obiektów. Specyfika tego rodzaju miejsc uniemożliwia realizację niektórych potrzeb konsumentów. Ponieważ punkty te są położone w lesie, nie ma możliwości stałej obecności pracownika na miejscu, a tym samym nie jest możliwe zapewnienie dodatkowych udogodnień, np. stałej dostępności drewna na ognisko. Uszkodzenia elementów użytkowych np. stolików, ławek, zadaszeń etc. są na bieżąco usuwane z uwagi na możliwość spowodowania uszczerbku na zdrowiu użytkowników. Problemy z oznakowaniem niejednokrotnie stają się powodem sporów, czego przykładem jest regulamin obiektu turystyczno-rekreacyjnego w leśnictwie Ostrówek, w którym umieszczony został zakaz poruszania się rowerem po ścieżce. Piktogramy umieszczone na pniach

drzew tuż za tablicą z regulaminem informują jednak, że trasa ta jest jednocześnie szlakiem rowerowym.

Nadleśnictwo Drewnica prowadzi statystyki dotyczące zainteresowania konsumentów edukacją i zorganizowaną turystyką leśną. Turystyka indywidualna nie jest niestety w żaden sposób nadzorowana. Tym samym nie są dostępne dane statystyczne dotyczące liczby osób samodzielnie organizujących wypoczynek oraz korzystających ze ścieżek edukacyjnych i obiektów edukacyjno-turystycznych. Podobna sytuacja występuje również w innych nadleśnictwach. Pomiar ruchu turystycznego w lasach województwa mazowieckiego jest trudny z uwagi na jego duże rozdrobnienie. Kompleksy leśne rzadko stanowią zwartą całość. Dodatkowo turyści korzystają nie tylko z oznakowanych ścieżek i obiektów, ale także z nieoznakowanych terenów leśnych. Zazwyczaj udają się do lasów blisko miejsca zamieszkania lub tam, gdzie mają dogodny dojazd. Niejednokrotnie wiąże się to z wjazdem do lasu pojazdami mechanicznymi, co jest niezgodne z wytycznymi ustawy o lasach (Ustawa..., 1991). W celu podniesienia atrakcyjności turystycznej obszaru zasadne wydaje się przeprowadzenie badania pomiaru natężenia i kierunków ruchu turystycznego (Muszyński, Koziół, 2012) oraz analiza potrzeb konsumentów na podstawie ich wyników. Badania takie z powodzeniem prowadzone są już np. na terenach parków narodowych (Faron, Kochan, Liszka, 2012; Buchwał, Fidelus, 2010, s. 45–46).

Rysunek 1. Liczba wydarzeń edukacyjnych prowadzonych w jednym z leśnictw nadleśnictwa Drewnica

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych nadleśnictwa.

W odniesieniu do edukacji leśnej, największe zainteresowanie obserwowano w okresie wiosennym oraz jesiennym, głównie z uwagi na sprzyjające warunki atmosferyczne (rys. 1). Dane statystyczne dotyczą tylko jednego obiektu turystyczno-edukacyjnego, zlokalizowanego w leśnictwie Ostrówek, w którym organizowane były wydarzenia edukacyjne i rekreacyjne. Okres letni charakteryzuje się mniejszą, praktycznie zerową aktywnością, czego przyczyną może być przerwa wakacyjna oraz większa ilość prowadzonych w lesie prac gospodarczych. Niewątpliwie ważnym powodem ograniczenia liczby wydarzeń w lesie w okresie lata jest również występowanie

zagrożenia pożarowego. W skrajnych przypadkach, np. przy długotrwałej suszy, kiedy wilgotność ściółki mierzona przez kolejnych 5 dni o godzinie 9:00 rano wynosi mniej niż 10%, nadleśniczy może wydać okresowy zakaz wstępu do lasu (www.lasy.gov.pl/informacje...).

Ponad 93% wydarzeń odbywało się w dni powszednie. Takie rozwiązanie jest akceptowalne, jeżeli chodzi o zajęcia prowadzone w ramach planowych zajęć szkolnych. Oczywiście danych dotyczących zainteresowania edukacją leśną nie można utożsamiać z indywidualną turystyką leśną. Badania dowodzą, że właśnie w okresach przerw świątecznych, urlopowych i innych konsumenci najczęściej korzystają z możliwości kontaktu z naturą. Graja-Zwolińska i Spychała (2011) dowodzą, że około 90% ruchu turystycznego w lasach odbywa się w dni wolne od zajęć służbowych, czyli w weekendy oraz w dni świąteczne. Również Buchwał i Fidelus (2010) wskazują, że bezdeszczowe dni weekendowe są najchętniej wykorzystywane do uprawiania turystyki. Warto zwrócić szczególną uwagę na czas organizacji wydarzenia, jeżeli grupę docelową stanowią osoby dorosłe lub całe rodziny.

Kolejnym interesującym aspektem jest czas trwania wydarzenia. Na przykładzie leśnictwa Ostrówek stwierdzono, że w zależności od grupy wiekowej odbiorców odnotowano różny czas trwania zajęć, od 1 do 6 godzin (tab. 1). Szczególnym przypadkiem są imprezy masowe z udziałem reprezentacji leśników, które trwają nawet 10 godzin, jednakże w takich wypadkach grupa odbiorców cały czas się zmienia i tylko na podstawie obserwacji lub badań ankietowych możliwe byłoby określenie czasu, jaki na edukację leśną poświęcili respondenci. Imprezy masowe inne niż zajęcia edukacyjne z leśniczym nie zostały ujęte w poniższym zestawieniu.

Tabela 1. Liczba i czas trwania wydarzeń w jednym z leśnictw nadleśnictwa Drewnica

	Liczba wydarzeń		Średni czas trwania (min.)	
	2013	2014	2013	2014
Styczeń	0	1	0,0	240,0
Luty	0	2	0,0	180,0
Marzec	2	1	210,0	240,0
Kwiecień	3	4	180,0	157,5
Maj	5	7	144,0	184,3
Czerwiec	5	5	168,0	198,0
Lipiec	0	0	0,0	0,0
Sierpień	0	0	0,0	0,0
Wrzesień	3	3	160,0	180,0
Październik	8	4	212,5	127,5
Listopad	1	1	180,0	180,0
Grudzień	1	1	120,0	180,0
Łącznie	28	29	114,5	155,6

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych nadleśnictwa Drewnica.

Ciekawym rozwiązaniem proponowanym w celu wyeliminowania przekłamań w odniesieniu do natężenia ruchu turystycznego jest również rejestrowanie przepływu osób przy pomocy kamer (Janeczko, Woźnicka, Mandziuk 2011; Buchwał, Fidelus, 2010). Jest to nieinwazyjna metoda, która

może być z powodzeniem wykorzystywana przy ocenie potrzeb konsumentów usług turystycznych, a tym samym może stanowić alternatywę dla badań bazujących na obserwacji turystów czy też badań ankietowych.

W tabeli 2 przedstawiono liczbę wydarzeń edukacyjnych organizowanych przez nadleśnictwo Drewnica w latach 2012–2014. Określono również liczbę uczestników oraz procentowy udział w odniesieniu do poszczególnych form edukacji. W każdym wydarzeniu brał udział przynajmniej jeden pracownik nadleśnictwa. Zajęcia edukacyjne zwykle koordynowane są przed pracownika terenowego przypisanego do danego obszaru (leśnictwa). Organizacja programu dla większej grupy wymaga niejednokrotnie zaangażowania również pracowników nieprzebywających na danym terenie. Lekcje terenowe, lekcje w sali edukacji leśnej oraz spotkania z leśnikami organizowane były w odpowiedzi na zapotrzebowanie zgłaszane przez dyrekcje i pracowników jednostek oświatowych. Ich uczestnikami były zwykle niewielkie grupy dzieci i młodzieży. Szansą dotarcia do szerszego grona odbiorców są natomiast akcje i imprezy okolicznościowe, takie jak plenerowe stoiska promocyjne, udział leśników w organizacji festiwali o charakterze proekologicznym, prozdrowotnym, czy organizacja rajdów pieszych i rowerowych na terenach leśnych. Ciekawą formą zwrócenia uwagi na walory lasu i możliwości wykorzystania turystycznego może być również prowadzenie konkursów np. wiedzy, plastycznych czy literackich. Ta forma promocji nie znajduje jednak uznania i w 2014 roku całkowicie z niej zrezygnowano.

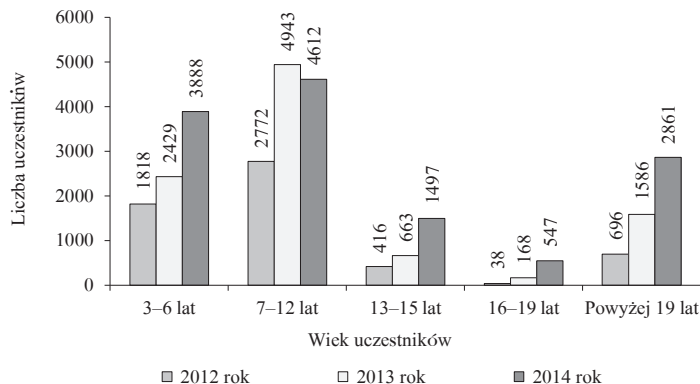
Tabela 2. Liczba wydarzeń edukacyjnych i ich uczestników w latach 2012–2014

Forma edukacji	Liczba zajęć			Liczba uczestników			Udział procentowy uczestników		
	rok			rok			rok		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Lekcje terenowe i wycieczki z przewodnikiem	94	121	130	3465	4525	5914	61,1	46,2	44,1
Lekcje w sali edukacji leśnej	33	69	57	1124	2471	2027	19,8	25,2	15,1
Spotkania z leśnikiem w szkołach	10	20	20	946	1668	2382	16,7	17,0	17,8
Spotkania edukacyjne z leśnikiem poza szkołą	0	1	0	0	25	0	0,0	0,3	0,0
Konkursy leśne	1	3	0	100	150	0	1,8	1,5	0,0
Akcje, imprezy okolicznościowe	2	25	57	105	950	3082	0,7	9,7	23,0
Łącznie	140	239	264	5740	9789	13405	100,0	100,0	100,0

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych nadleśnictwa Drewnica.

Powyższe dane obrazują stopniowe zmiany w ukierunkowaniu działań edukacyjno-promocyjnych nadleśnictwa. Choć sumarycznie liczba uczestników wszystkich form edukacji istotnie wzrasta, obserwuje się niewielki spadek zainteresowania różnymi formami bezpośrednich spotkań z leśnikami oraz znaczący wzrost atrakcyjności imprez masowych. Wykorzystanie tego trendu przyczynić się może do zwiększenia popularności leśnej oferty turystycznej. Niezwykle istotne natomiast będzie dostosowanie oferty edukacyjnej i turystycznej do potrzeb poszczególnych grup wiekowych potencjalnych konsumentów usług turystycznych. Poniższy wykres (rys. 2) prezentuje dane dotyczące liczby uczestników biorących udział w zajęciach edukacyjnych z uwzględnieniem grupy wiekowej

odbiorców. Zestawienie opracowano na podstawie informacji pochodzących z kart zgłoszeniowych, dokumentujących każde wydarzenie, dotyczących okresu trzech lat, od 2012 do 2014 roku.

Rysunek 2. Frekwencja na zajęciach z edukatorem leśnym

Źródło: zestawienie własne na podstawie danych nadleśnictwa Drewnica.

Najbardziej liczną grupę każdego roku stanowili uczniowie szkół podstawowych, w wieku od 7 do 12 lat. Duży udział tej grupy wynika przede wszystkim z aktywności placówek edukacyjnych, dążących do urozmaicenia sposobu prowadzenia zajęć. Znaczący wzrost aktywności odnotowany został również w odniesieniu do dzieci w wieku przedszkolnym, choć wydaje się, że opanowanie grupy na otwartej przestrzeni nastręcza opiekunom pewnych trudności. Na uwagę zasługuje też wzrost liczby uczestników powyżej 19 roku życia, w tym studentów. Oznacza to, że leśne trasy, ścieżki edukacyjne i Punkty Zagospodarowania Turystycznego są dostosowane do potrzeb wszystkich grup wiekowych i korzystanie z nich nie nastręcza problemów użytkownikom, niezależnie od wieku.

Na przestrzeni trzech lat można zaobserwować znaczący wzrost zainteresowania terenowymi formami edukacji leśnej połączonej z aktywnością fizyczną, pod postacią zorganizowanych pieszych wycieczek z przewodnikiem, w odniesieniu do każdej grupy wiekowej. Zainteresowanie najmłodszych konsumentów wypoczynkiem w lesie może przełożyć się również na wzrost zainteresowania turystyką leśną w przyszłości.

Podsumowanie

Turystyka leśna, choć jeszcze niedawno niedoceniana, obecnie znajduje coraz większe uznanie w oczach turystów zainteresowanych spędzaniem czasu z dala od miejskiego zgiełku.

Turystyczne potrzeby konsumentów są realizowane w coraz większym stopniu dzięki rozwojowi infrastruktury towarzyszącej tej formie aktywności. Finansowy aspekt wypoczynku na terenach leśnych również nie pozostaje bez znaczenia.

Konsumenci przejawiają zainteresowanie również ofertą edukacyjną. Jak dowodzą dane statystyczne udostępnione przez nadleśnictwo Drewnica, zainteresowanie różnymi formami edukacji leśnej stale rośnie. Również poziom zainteresowania społeczeństwa zbiorowymi formami wypoczynku w lesie wzrasta. Można oczekiwać, że indywidualna turystyka leśna także będzie zdobywała nowych sympatyków.

Z perspektywy zmian, jakie zachodzą na rynku usług turystycznych, konieczne wydaje się badanie potrzeb i wymagań konsumentów. Fakt, że osoby korzystające z proponowanych form aktywności zgłaszają swoje uwagi i oczekiwania, ich aktywna postawa świadczy o wysokiej świadomości konsumentów usług turystycznych. W dążeniu do zaspokajania potrzeb organizatorzy usług nie mogą zapomnieć o szczególnym charakterze obszarów leśnych. Nadmierna eksploatacja naturalnych siedlisk przez turystów może spowodować nieodwracalne, niepożądane zmiany w ekosystemach leśnych, a w skrajnych przypadkach ich całkowitą degradację. Badanie poziomu zainteresowania turystyką i edukacją leśną pozwoli na określenie dopuszczalnego poziomu presji ze strony człowieka, a tym samym umożliwi opracowanie strategii zarządzania tą szczególną dziedziną turystyki.

Literatura

- Boniślawski, M. (2007). *Zachowania przedsiębiorców w turystyce*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Buchwał, A., Fidelus, J. (2010). Monitoring ruchu turystycznego przy użyciu czujników ruchu na przykładzie Tatrzańskiego i Babiogórskiego Parku Narodowego. W: Z. Krzan (red.), *Nauka a zarządzanie obszarem Tatr i ich otoczeniem*. T. 3. Zakopane.
- Budniak, A. (2010). *Edukacja społeczno-przyrodnicza dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym*. Kraków: Impuls.
- Czałczyńska-Podolska, M. (2012). Wczoraj i dziś ogrodów dziecięcych: w poszukiwaniu alternatywy dla koncepcji post-and-platform i klasycznych ogrodów dziecięcych. *Czasopismo Techniczne, 6-A* (109), 263–270.
- Czałczyńska-Podolska, M. (2010). Ewolucja placu zabaw. Koncepcja przestrzeni zabaw dla dzieci w Europie i Stanach Zjednoczonych. *Przestrzeń i Forma, 13*, 73–88.
- Faron, M., Kochan, A., Liszka, J. (2012). *Metodyka pomiaru ruchu turystycznego i badania ankietowego w Pienińskim Parku Narodowym w 2012 roku*. Prace Studenckiego Koła Naukowego Geografów Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, 1, 52–62.
- Graja-Zwolińska, S., Spychała, A. (2011). *Sylwaturystyka w świadomości potencjalnych kreatorów ruchu turystycznego*. Studia i Materiały CEPL w Rogowie, 28, 227–231.
- Janeczko, E., Woźnicka, M., i Mandziuk, A. (2011). Potrzeby i preferencje społeczne w aspekcie kształtowania krajobrazu leśnego, s. 117–121. W: *Turystyka w lasach i na obszarach przyrodniczo cennych*. Rogów
- Kozioł, L. (2012). Trójczynnikowa koncepcja motywacji turystycznej. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Ekonomiczne Problemy Usług, 84*, 43–52.
- Liszewski, S., Włodarczyk, B. (2012). *Badania regionalne ruchu turystycznego jako podstawa nowej regionalizacji turystycznej Polski*. Materiały Konferencji pt. „Regionalne badania konsumentów usług turystycznych”. Warszawa: Ministerstwo Sportu i Turystyki, Polska Organizacja Turystyczna.
- Lubowiecki-Vikuk, A., Paczyńska-Jędrycka, M. (2010). *Współczesne tendencje w rozwoju form rekreacyjnych i turystycznych*. Poznań.
- Muszyński, Z., Kozioł, L. (2012). Innowacyjność w zrównoważonym rozwoju sylwaturystyki. *Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie, 21* (2), 101–112.
- Nogieć, J. (2011). Typy turystów w świetle analizy potrzeb. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu, 23*, 167–176.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. Dz.U., poz. 803.

Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach. Tekst jednolity, Dz.U. nr 101, poz. 444.

www.drewnica.warszawa.lasy.gov.pl (25.10.2015).

www.lasy.gov.pl/informacje/zagrozenie-pozarowe (25.10.2015).

www.lasy.gov.pl/nasze-lasy/lesne-kompleksy-promocyjne (25.10.2015).

www.mos.gov.pl/kategoria/2160_v_priorytet (25.10.2015).

TOURISM AND FOREST EDUCATION – CONSUMER NEEDS PERSPECTIVE

KEYWORDS | forest tourism, forest education, consumer needs

ABSTRACT | Forest tourism is one of the least expensive activity since it does not require neither any professional equipment nor knowledge. There are 9.1 mln hectares of forests in Poland which is approximately 29.2% of country area. More than 83.5% of all forests are administered by the State Forests National Forest Holding. This organization is aware of popularity of forest tourism and basic human need of contact with nature. Several projects funded by both European Union and State Forests National Forest Holding resulted with creating multiple tracks for foot tourism, nature education tracks, bicycle paths, equestrian routes and more. This paper presents meaning and course of forest tourism from consumer perspective in relation with tourism services field using as an example unit of State Forests National Forest Holding Drewnica in Mazovia District. Educational activities held within the area of Drewnica unit has been analyzed. Further development possibilities has been set and changes has been proposed in forest tourism field based on data from project and data gathered within Drewnica unit.

Translated by Katarzyna Kwiecińska